

УДК 338.24:177.55(477)

О. О. ЧУПРИНА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії
Національного юридичного
університету
імені Ярослава Мудрого,
Харків
geraklus@yandex.ru
ORCID ID: 0000-0002-4546-2669

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З НАДМІРНОЮ СОЦІАЛЬНОЮ НЕРІВНІСТЮ В УКРАЇНІ¹

У роботі здійснена оцінка соціальної нерівності в Україні та країнах ОЕСР; доведено існування високого рівня бідності в Україні; проаналізований вплив соціальної нерівності на економічне зростання та економічний розвиток; досліджені наслідки державних заходів щодо зниження ступеня соціальної нерівності в Україні та країнах ОЕСР; доведена низька ефективність та визначені напрями удосконалення української державної політики у сфері боротьби з бідністю та надмірною соціальною нерівністю.

Ключові слова: соціальна нерівність, бідність, коефіцієнт Джині, економічне зростання, податки, соціальні виплати і пільги, суспільні послуги.

JEL Classification: E25, I3, H2.

Постановка проблеми. 19 січня 2015 р. напередодні всесвітнього економічного форуму в Давосі була представлена доповідь міжнародної організації Oxfam, яка містить інформацію щодо розподілу світового багатства. У доповіді стверджується, що нерівність у сучасному світі зростає, і вже у 2016 р. багатство 1 % найзаможніших людей світу перевищить багатство інших 99 %.

¹ Роботу виконано в межах цільової комплексної програми «Соціально-економічна модернізація України та формування інноваційної моделі розвитку» (№ державної реєстрації 0111u000961) та фундаментального дослідження «Науково-теоретичні проблеми формування, розвитку та інституційної побудови правової економіки в Україні» за рахунок видатків державного бюджету (№ державної реєстрації 0115U000326).

Окремий наголос зроблено на руйнівному впливі поглиблення нерівності на економічне зростання. Зазначено, що найбідніші від цього страждають двічі, адже їм дістається все менша частка від пирога, який зростає набагато меншими темпами [1–2]. Соціальна нерівність стає перешкодою подальшого розвитку всієї світової економіки. Для бідних країн її наслідки є руйнівними. Саме тому для сучасної України питання оцінки бідності та соціальної нерівності, визначення механізму їх впливу на соціально-економічний розвиток країни, пошук ефективних заходів державної політики, спрямованої на зниження їх рівня, набувають особливого значення.

Аналіз останніх джерел і публікацій. У сучасній Україні проблеми бідності та соціальної нерівності викликають інтерес багатьох дослідників, серед яких Е. М. Лібанова, О. В. Макарова, М. Ю. Огай, І. І. Осипова, А. Г. Реут, В. Г. Саріогло, Н. М. Холод, П. А. Швець, Л. С. Шевченко, В. С. Шишкін та інші [3–9]. Окремо слід відзначити роботи таких вчених, як Н. Д. Деєва, Т. М. Калашнікова, Л. С. Лісогор, І. М. Новак, Л. Г. Ткаченко, О. М. Хмелевська, Л. М. Черенько. Ці науковці особливу увагу приділяють аналізу державного впливу на формування, розподіл і перерозподіл доходів населення [5; 10]. Однак досвід іноземних країн у розв'язанні проблем бідності та соціальної нерівності залишається вивченим недостатньо, що обумовлює доцільність додаткових досліджень.

Постановка завдання. Метою роботи є оцінка соціальної нерівності в Україні та світі, виявлення її впливу на економічне зростання та розвиток країн, дослідження ефективності використання інструментів державної політики, спрямованих на подолання надмірної нерівності в Україні, та обґрунтування напрямів удосконалення державного регулювання в цій сфері з урахуванням іноземного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Результати досліджень Державної служби статистики України свідчать про низький рівень соціальної нерівності в країні. Так, за офіційними даними у 2013 р. коефіцієнт концентрації грошових доходів (індекс Джині) становив лише 0,250, а співвідношення грошових доходів найбільш та найменш забезпечених 10 % населення складав 5,2 разу. Щодо розподілу загальних доходів, то він був ще більш рівномірним: значення названих показників становили відповідно 0,236 та 4,7 разу [4]. При цьому значення цих показників у країнах ОЕСР, навіть у скандинавських, були вищими, аніж в Україні (табл. 1). Наведена інформація щодо більш рівномірного розподілу доходів в Україні порівняно з розвиненими країнами світу викликає щонайменше сумніви у достовірності вітчизняних статистичних даних. До того ж експерти надають інформацію, що суттєво відрізняється від офіційної: Україна належить до країн зі значними масштабами розшарування населення за доходами, значення коефіцієнта (індексу) Джині перевищує 45 %

(0,450) [5, с. 30]. Тобто ступінь нерівномірності розподілу доходів в Україні є вищим, ніж у країнах ОЕСР (окрім Чилі та Мексики). При цьому, на думку експертів, основний внесок у загальну нерівність робить нечисленна група людей (5–15 %) з високими доходами, обсяги та структура споживання яких принципово відрізняються від більшості населення країни. Диференціація доходів серед інших 85–95 % є невисокою, при цьому їх загальний обсяг залишається низьким [5, с. 30]. Отже, профіль соціальної нерівності в Україні, як і в попередні роки, має форму трикутника (переважна частка населення отримує низькі доходи), у той час як у розвинених країнах він ромбоподібний (переважає середній клас) [3, с. 364–365].

Усе це дозволяє визначити Україну як країну з високим рівнем соціальної нерівності та значною часткою бідного населення. Подібна ситуація не тільки засвідчує наявність цілої низки поточних соціально-економічних проблем, а й негативно позначається на перспективах подальшого економічного розвитку країни.

Таблиця 1

**Показники розподілу наявного доходу домогосподарств
у країнах ОЕСР у 2010–2011 рр. [11, р. 7]**

Країна	Коефіцієнт (індекс) Джині		Співвідношення наявних доходів найбільш та найменш забезпечених 10 % населення	
	2010 р.	2011 р.	2010 р.	2011 р.
1	2	3	4	5
Австралія	0,334	0,324	8,9	8,5
Австрія	0,269	0,282	6,1	7,1
Бельгія	0,264	...	5,8	...
Канада	0,319	0,316	8,6	8,5
Чилі	0,510	0,503	30,1	26,5
Чеська Республіка	0,258	0,256	5,6	5,5
Данія	0,252	0,253	5,3	5,3
Естонія	0,317	0,323	8,9	9,1
Фінляндія	0,265	0,261	5,6	5,5
Франція	0,303	0,309	7,2	7,4
Німеччина	0,286	0,293	6,7	6,9
Греція	0,338	0,335	11,0	12,6
Угорщина	0,272	0,290	6,0	7,3
Ісландія	0,246	0,251	5,6	5,6
Ірландія	0,313	0,302	8,4	7,7
Ізраїль	0,376	0,377	13,6	12,5

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
Італія	0,321	0,321	10,5	10,2
Японія	0,336	...	10,7	...
Корея	0,310	0,307	10,5	10,2
Люксембург	0,271	0,276	5,8	5,9
Мексика	0,466	0,482	28,5	30,5
Нідерланди	0,283	0,278	6,6	6,6
Нова Зеландія	0,324	0,323	8,3	8,0
Норвегія	0,249	0,250	6,0	6,1
Польща	0,307	0,304	7,9	7,7
Португалія	0,345	0,341	9,4	9,9
Словацька Республіка	0,263	0,261	6,1	5,8
Словенія	0,246	0,245	5,4	5,3
Іспанія	0,334	0,344	12,1	13,8
Швеція	0,269	0,273	6,1	6,3
Швейцарія	0,298	0,289	7,3	6,9
Туреччина	0,417	0,412	16,1	15,2
Велика Британія	0,341	0,344	10,0	9,6
США	0,380	0,389	15,9	16,5
ОЕСР	0,314	0,315	9,6	9,6

Звісно, що не будь-які вияви соціальної нерівності можна вважати шкідливими та небажаними. Питання визначення її оптимальних меж і досі залишається відкритим. Важливе місце в їх обґрунтуванні посідають дослідження джерел виникнення соціальної нерівності. Так, прийнято виділяти два основні методологічні підходи до тлумачення природи соціального розшарування: функціональний та конфліктний. Представники функціонального підходу (Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, К. Девіс, У. Мур та ін.) вважають соціальну нерівність справедливою і корисною, оскільки вона виступає мотивом до високопродуктивної діяльності. Їх опоненти — прихильники конфліктного підходу (зокрема, К. Маркс та М. Вебер) — навпаки, наголошують на її несправедливості, що заважає повною мірою реалізувати людський потенціал. Причиною такого незбігу серед інших є різне розуміння сутності соціальної справедливості. Можна виділити два значення цієї категорії: рівність результатів — права індивідів на отримання благ для задоволення власних потреб мають бути рівними, незалежно від їх зусиль і здібностей (використовується в конфліктному підході); рівність можливостей — кожен має однакові шанси досягти в житті певних результатів завдяки своїм здібностям та зусиллям (властивий функціональному підходу) [8, с. 177–179].

На нашу думку, прагнення суспільства досягти соціальної рівності як рівності результатів є шкідливим, адже гальмує його соціально-економічний розвиток через втрату індивідами стимулів до ефективної діяльності. До того ж, такий підхід суперечить принципам економічної справедливості. Прагнення досягти соціальної рівності як рівності можливостей, навпаки, сприяє якнайповнішій реалізації трудового, наукового, культурного та інших потенціалів країни. Розбудова постіндустріального суспільства вимагатиме поширення соціальної рівності саме в цьому розумінні [8, с. 179–180].

У цьому контексті важливо зазначити, що причини соціальної нерівності в Україні не обмежуються виключно наявністю різних здібностей та різними трудовими зусиллями індивідів або їх родин. Більше того, інколи доходи мають зворотну залежність від трудових зусиль, а також від фізичних, інтелектуальних, творчих здібностей індивідів. В Україні рівність можливостей суттєво обмежена, а соціальна нерівність є надмірною та породжує цілу низку негативних наслідків як у поточному періоді, так і в майбутньому, а саме:

- неспроможність індивідів суттєво підвищити свої доходи, навіть значно підвищивши інтенсивність праці, наслідком чого є неминуче зниження їх економічної активності, а отже, і падіння обсягів національного виробництва;

- відсутність справедливої винагороди за чесну трудову діяльність, що призводить до падіння суспільної моралі та руйнації світоглядних позицій населення;

- неможливість реалізувати свій потенціал (фізичний, інтелектуальний, творчий), що може призвести до втрати індивідами трудової моделі поведінки та поширення асоціальних явищ (алкоголізму, наркоманії, злочинства тощо);

- суттєві розбіжності у рівні доходів представників двох полюсів (багатих і бідних) за невеликої частки середнього класу, що створює значний розкид інтересів, перешкоджає розробці ефективної соціально-економічної політики та породжує соціальну напругу;

- існування надбагатих та постійна демонстрація у ЗМІ їх способу життя як еталону у суспільстві, де переважають домогосподарства з низькими доходами, що тільки посилює названі вище негативні наслідки.

Окрім цього, велика частка бідних гальмує поточне економічне зростання через обмеженість внутрішнього сукупного попиту в країні та значно скорочує економічний потенціал країни через недостатній обсяг інвестицій у людський капітал насамперед в освіту та охорону здоров'я. Зокрема, відсутність достатніх інвестицій в освіту суттєво знижує можливості населення щодо висхідного переміщення у суспільній ієрархії через отримання високооплачуваної роботи. Відсутність інвестицій в охорону здоров'я значно знижує

можливості реалізації трудового потенціалу населення, створює додаткове навантаження на суспільство, змушене утримувати хворих, які за інших умов могли б бути повноцінними членами суспільства та забезпечувати свої потреби за рахунок власної трудової діяльності. Тобто бідність та соціальна нерівність без належного державного втручання самі себе відтворюють та поглиблюють, що в подальшому має негативно позначитися на рівні життя всіх без винятку членів суспільства.

Навіть у найбільш розвинених країнах світу, де проблеми бідності та соціальної нерівності є менш гострими, аніж у сучасній Україні, проводяться дослідження щодо оцінки впливу цих явищ на економічне зростання, результати яких зокрема представлені у звітах ОЕСР. У них наголошується на існуванні як позитивного, так і негативного впливу соціальної нерівності на економічне зростання. Однак узагальнений вплив цих різноспрямованих векторів, оцінений кількісно, свідчить про наявність зворотного зв'язку між рівнем соціальної нерівності та темпами економічного зростання, що доводить переважання негативного впливу [11–14].

Для країн ОЕСР оцінювався вплив зміни рівня соціальної нерівності (виражений коефіцієнтом Джині) з 1985 до 2005 р. на темпи економічного зростання у 1990–2010 рр., тобто враховувався часовий лаг тривалістю 5 років. Загалом був зроблений висновок, що зниження коефіцієнта Джині на 1 відсотковий пункт протягом 1985–2005 рр. зумовлює додаткове економічне зростання як мінімум на 0,1 % щорічно та на 3,0 % наприкінці періоду порівняно з початковими даними [13, р. 18]. При цьому сила впливу залежала від зміни величини коефіцієнта, та не була чутливою до його абсолютних значень. Тобто зміна коефіцієнта з 21 до 20 відсоткових пунктів мала такий самий вплив на економічне зростання, як і зміна із 41 до 40 [13, р. 19]. На нашу думку, зазначений факт може розглядатися як непряме свідчення того, що значення коефіцієнта Джині за оптимального рівня соціальної нерівності має бути нижчим за 0,200. Адже після досягнення такого оптимального рівня подальше зниження значення коефіцієнта Джині має супроводжуватися не прискоренням, а гальмуванням темпів економічного зростання.

Цікаво, що додаткового економічного зростання за рахунок зниження соціальної нерівності протягом досліджуваного періоду вдалося досягнути тільки трьом країнам ОЕСР: Іспанії, Ірландії та Франції. В Данії, Австрії, Канаді та Бельгії негативний вплив на економічне зростання був несуттєвим, хоча і негативним, адже соціальна нерівність у країнах дещо посилилася. Суттєве збільшення нерівності в Новій Зеландії та Мексиці «загальмувало» темпи економічного зростання країн більше ніж на 10 % (при порівнянні обсягів національного виробництва 2010 та 1990 р.) [13, р. 18].

За даними Світового банку значення коефіцієнта (індексу) Джині в УРСР у 1988 р. становило 0,233 [15]. Якщо вважати, що порівняно з 1985 р. суттєвих змін в його значенні не відбулося, та орієнтуватися на думку експертів стосовно рівня соціальної нерівності в сучасній Україні, то загальну зміну коефіцієнта Джині для України протягом 1985–2005 рр. можна оцінити приблизно у 20–25 відсоткових пунктів, а відповідні втрати у темпах економічного зростання — у 60–75 %. Проведені розрахунки, навіть зважаючи на їх певну умовність та неточність, свідчать про руйнівний вплив різкого зростання соціальної нерівності на економіку України, яка й дотепер не змогла поновити обсяги виробництва 1990 р.

Зазначене вище змушує органи державної влади країн ОЕСР впроваджувати заходи щодо зниження ступеня соціальної нерівності. По-перше, йдеться про систему податків, пільг, трансфертів та програми соціального страхування. По-друге, про суспільні послуги, такі як освіта, охорона здоров'я та ін., що надаються на безоплатній основі. Обидва напрями в країнах ОЕСР дають позитивні результати, хоча й іноді виступають об'єктом критики за зниження ефективності. Якщо б не було системи перерозподілу доходів, то середнє значення коефіцієнта Джині для країн ОЕСР перевищило б те, що реально існує, більше ніж на 10 відсоткових пунктів [12, р. 36]. Якщо ж врахувати вартість суспільних послуг, що на безоплатній основі надаються населенню країн ОЕСР, то середнє значення коефіцієнта Джині має знизитися ще на 6 відсоткових пунктів та становити близько 0,250 [12, р. 39].

Що стосується України, то тут ефективність системи перерозподілу коштів через державний бюджет у боротьбі з надмірною соціальною нерівністю викликає великі сумніви. По-перше, податкове навантаження на групу населення з низькими доходами є зависоким, а на групу з високими доходами — занизьким. Так, зіставлення навіть із США, країною, де державне втручання в процеси перерозподілу є несуттєвим порівняно з іншими розвиненими країнами, показує, що податки в Україні сплачуються переважно бідними та середнім класом, а податкове навантаження на багатих є низьким (табл. 2). Це доводить, що система оподаткування в Україні не тільки не дозволяє боротися із соціальною нерівністю, а й сприяє її посиленню.

Таблиця 2

Порівняння податкового навантаження на різні за доходами групи населення США та України, % загальної суми податків [5, с. 25]

Групи платників податків	США, 2009	Україна, 2010
50 % найбідніших	2,3	36,3
50 % найзаможніших	97,8	63,7
10 % найзаможніших	70,5	20,2

Зміни до Податкового кодексу України, що набрали чинності 01.01.2015 р., дозволяють певною мірою знизити частку податкових платежів найбільш за рахунок зростання частки платежів найбагатших та середнього класу. Були, зокрема, зроблені правильні кроки щодо оподаткування пасивних доходів, нерухомості, автомобілів з великим об'ємом двигуна тощо [16]. Однак більш детальне вивчення тексту документа дозволяє стверджувати: він створює підґрунтя для корупції та ухилення від сплати податків, що являє особливий інтерес саме для найбагатших верств населення. Так, скажімо, щодо податку на нерухомість передбачена ціла низка пільг та наявність у місцевих органів влади права ухвалювати рішення стосовно рівня оподаткування кожного окремого об'єкта нерухомості [16]. Враховуючи також той факт, що Урядом не запропоновані реальні дієві кроки щодо детінізації економіки країни та суттєвого обмеження операцій з офшорами, можна отримати висновок, що посилення рівня оподаткування більшою мірою стосуватиметься і без того нечисленного середнього класу та не матиме відчутного впливу на найзаможніших.

Ситуація із системою соціальних виплат і пільг в Україні також не сприяє ефективному розв'язанню проблем соціальної нерівності. Аналіз впливу соціальних пільг та трансфертів на значення коефіцієнта Джині, проведений вченими Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи, дозволив отримати висновок, що система соціального захисту України переважно орієнтована на посилення нерівності, особливо стосовно пенсій і соціальних пільг. Так, було виявлено, що соціальні пільги були адресовані переважно небідному населенню, що тільки посилювало розшарування. Стосовно соціальних трансфертів доведено, що зниженню ступеня нерівності доходів населення сприяли програми допомоги на дітей і адресної допомоги мало-забезпеченим сім'ям. Інші програми соціальну нерівність тільки посилювали (табл. 3) [5, с. 29–30].

Таблиця 3

**Вплив окремих видів соціальної підтримки
на загальне розшарування в суспільстві
(на основі розкладання коефіцієнта Джині — Тейла), 2011 р., % [5, с. 30]**

Компоненти сукупного доходу	Питома вага в структурі доходів, %	Внесок у коефіцієнт Джині, %
Допомога на дітей	1,86	-1,55
Допомога малозабезпеченим сім'ям	0,15	-0,25
Інші види допомоги	0,98	0,66
Житлові субсидії	0,10	0,01
Соціальні пільги	0,97	1,16

Тому політика у сфері соціальних пільг та трансфертів має бути більш поміркованою та зваженою. Питання про доцільність, розмір та порядок їх надання має розглядатися за кожним видом допомоги окремо, на основі оцінки того, чи дозволяє він досягнути поставлених цілей найбільш ефективним способом. Так, на нашу думку, цілком правильним є рішення про суттєве обмеження з 1 червня 2015 р. кола осіб, які мають право на пільговий проїзд у громадському транспорті [17]. Однак, вважаємо, що повне скасування пільги з обов'язковим паралельним уведенням механізму компенсації втрачених можливостей для малозабезпечених, зокрема через монетизацію пільг, є більш доцільним кроком.

Слід зазначити, що просте скасування пільг без впровадження компенсаційних заходів виключно для найбільш вразливих верств населення в сучасній Україні є неприпустимим, адже це тільки посилить проблему бідності. Тому питання про соціально-економічну ефективність скорочення соціальних пільг у тому вигляді, в якому це передбачено Законом України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 р. № 76-VIII, є доволі дискусійним. Особливо гострим питання про скасування пільг окремим групам населення постає з огляду на встановлений державою розмір прожиткового мінімуму. Так, Законом України «Про державний бюджет України на 2015 рік» не передбачено зміни його розміру протягом 11 місяців 2015 р., тільки в грудні 2015 р. він має зрости на 13,1 % (із 1176 до 1330 грн в середньому на одну особу, у тому числі з 1218 до 1378 грн на працездатну особу) [18]. І це в умовах стрімкого зростання цін та триразового зниження курсу національної валюти.

Таким чином, бюджетно-податкова політика в Україні, що впроваджувалася до 2014 р., не тільки не сприяла розв'язанню проблем бідності та соціальної нерівності, а навіть загострювала їх. Зміни у податковому законодавстві та нормативно-правове вдосконалення системи соціальних пільг і трансфертів, що набрали чинності у 2015 р., також не здатні суттєво покращити ситуацію.

Невисокою є також оцінка ефективності використання в Україні такого інструменту подолання бідності та соціальної нерівності, як надання суспільних послуг насамперед у сфері освіти. І це незважаючи на досить високі державні витрати на неї. Так, сума державних витрат на освіту в Україні у 2013 р. склала 105,5 млрд грн, тобто 20,9 % від видатків державного бюджету та 6,9 % від ВВП [розраховано автором за даними 19–20]. Ці значення є дуже високими. Так, для порівняння, у країнах ЄС за даними 2010 р. відсоткове відношення державних видатків на освіту до ВВП коливалося від 3,2 % у Люксембурзі до 8,8 % у Данії, за середнього значення 5,4 %. В Японії воно становило 3,9 %, в США — 5,1 % [15]. Однак занепад у сфері освіти та перманентне зниження її якості свідчать про нераціональне

використання коштів, що виділяються, про те, що державні видатки не досягають повною мірою своєї головної цілі — забезпечення умов якнайповнішої реалізації людського потенціалу населення країни [22–23]. Відсутність загальнодоступної якісної освіти стає ще одним чинником, який поглиблює соціальну нерівність в Україні.

Наведені дані свідчать про неефективність інституту державного регулювання у сфері боротьби з бідністю та соціальною нерівністю в Україні. Результати його впливу або несуттєві, або навіть мають протилежне спрямування. Ці висновки є справедливими для переважної більшості заходів щодо подолання бідності та надмірної соціальної нерівності: і для використання системи податків, пільг, трансфертів, програм соціального страхування, і для надання суспільних послуг. Окрім цього, у 2014 р. з'явилися додаткові чинники, які посилюють бідність та соціальну нерівність. Це військові дії на сході країни, що призвели до значних людських втрат, руйнувань, зупинки або скорочення часу роботи підприємств, появи біженців, втрати можливості отримувати соціальні виплати мешканцями окупованих територій, а також економічна криза, що супроводжується різким скороченням реальних доходів переважної більшості населення країни через знецінення національної валюти та інфляцію.

Висновки. З огляду на зазначене, можна зробити висновок, що проблеми бідності та соціальної нерівності, актуальні для України протягом усього періоду її незалежності, і надалі загострюються як з огляду на об'єктивні політико-економічні проблеми, так і з причини хронічної неспроможності (або небажання) держави розробляти і впроваджувати відповідні ефективні заходи. Такими заходами є боротьба з корупцією та розкраданням державних коштів, тіньовою економікою, ухиленням від сплати податків через використання операцій з офшорами; покращення інвестиційного клімату, що сприятиме залученню іноземних інвестицій та активізації ділової активності національних суб'єктів господарювання; підвищення соціальних стандартів, що збільшить ємність національного ринку та забезпечить можливість відтворення і нарощування людського капіталу тощо. У подальших дослідженнях слід здійснити більш детальну оцінку ефективності застосування окремих методів та інструментів державної політики в галузі боротьби з бідністю та надмірною соціальною нерівністю в Україні та обґрунтувати напрями їх вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Айзятупова И. «Золотой процент» угрожает миру: 1% самых богатых людей мира станет богаче остальных 99% [Електронний ресурс] / И. Айзятупова. – Режим доступу: <http://www.gazeta.ru/business/2015/01/19/6380305.shtml>.

2. Dutta K. Wealthiest 1% set to be richer than other 99% combined [Електронний ресурс] / K. Dutta // The Independent. – 19 January 2015. – Режим доступу: <http://www.independent.co.uk/news/world/politics/wealthiest-1-set-to-be-richer-than-other-99-combined-9986663.html>.
3. Безпека людського розвитку в правовій, соціальній державі : монографія / Л. С. Шевченко, Т. М. Камінська та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. – Х. : НУ «Юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого», 2013. – 850 с.
4. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2013 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) [Електронний ресурс] : статист. зб. // Держ. служба статистики України. – 2014. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. – 404 с. – Режим доступу: http://www.idss.org.ua/monografii/nerivnist_2012.pdf.
6. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків : колект. наук.-аналіт. моногр. / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. – 496 с.
7. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів у 2013 році [Електронний ресурс] : статист. зб. // Держ. служба статистики України. – 2014. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Соціальна держава: досвід політико-економічного аналізу : монографія / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, Т. М. Камінська та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. – Х. : НУ «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012. – 275 с.
9. Холод Н. М. Розподіл доходів та бідність у перехідних економіках : монографія / Н. М. Холод. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 442 с.
10. Черенько Л. М. Оцінка впливу державної соціальної підтримки на нерівність та бідність населення / Л. М. Черенько // Демографія та соц. економіка. – 2011. – № 2. – С. 118–127.
11. Rising inequality: youth and poor fall further behind [Електронний ресурс] // OECD Directorate for Employment, Labour and Social Affairs. – 2014 – Режим доступу: <http://www.oecd.org/social/OECD2014-Income-Inequality-Update.pdf>.
12. An Overview of Growing Income Inequalities in OECD Countries: Main Findings [Електронний ресурс] // OECD Publishing. – 2011. – 45 p. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/els/soc/49499779.pdf>.
13. Cingano F. Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth [Електронний ресурс] / F. Cingano // OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 163, OECD Publishing. – 2014. – 64 p. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/5jxrjncwxv6j-en>.
14. Focus on Inequality and Growth [Електронний ресурс] // OECD Directorate for Employment, Labour and Social Affairs. – 2014. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/social/Focus-Inequality-and-Growth-2014.pdf>.
15. GINI index (World Bank estimate) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?page=5>.

16. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи [Електронний ресурс] : Закон України від 28.12.2014 р. № 71-VIII. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-viii>.
17. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.12.2014 р. № 76-VIII. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/Article.aspx?id=370433>.
18. Про Державний бюджет України на 2015 рік [Електронний ресурс] : Закон України від 28.12.2014 р. № 80-VIII. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/Article.aspx?id=370429>.
19. Сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
20. Показники виконання Зведеного бюджету України за січень – грудень 2012–2013 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?&cat_id=77643&stind=11.
21. Expenditure on educational institutions, 2005 and 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Expenditure_on_educational_institutions,_2005_and_2010_\(1\)_YB14.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Expenditure_on_educational_institutions,_2005_and_2010_(1)_YB14.png).
22. Квіт С. Потрібні зміни: зміст і завдання освітніх реформ [Електронний ресурс] / С. Квіт // Укр. правда. – 27 січ. – 2015. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2015/01/27/7056516/?attempt=1>.
23. Орлова І. Реформа освіти в Україні [Електронний ресурс] / І. Орлова // Проект «Популярна економіка: моніторинг реформ». – 17 лют. 2013 р. – № 8. – С. 1–15. – Режим доступу: http://www.eba.com.ua/static/members_reviews/Case_Study_17_02_2013_UKR.pdf.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2015.

Рецензент — доктор економічних наук, професор Л. В. Нечипорук, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна.

Reviewer — L. V. Nechyporuk, Doctor of Economic Sciences, Professor, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine.

Е. А. ЧУПРИНА

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономической теории Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Харьков

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ В СФЕРЕ БОРЬБЫ С ЧРЕЗМЕРНЫМ СОЦИАЛЬНЫМ НЕРАВЕНСТВОМ В УКРАИНЕ

В работе осуществлена оценка социального неравенства в Украине и странах ОЭСР; доказано существование высокого уровня бедности в Украине; проанализировано влияние социального неравенства на экономический рост и экономическое развитие;

исследованы последствия государственных мероприятий по снижению степени социального неравенства в Украине и странах ОЭСР; доказана низкая эффективность и определены направления совершенствования украинской государственной политики в сфере борьбы с бедностью и чрезмерным социальным неравенством.

Ключевые слова: социальное неравенство, бедность, коэффициент Джини, экономический рост, налоги, социальные выплаты и льготы, общественные услуги.

O. O. CHUPRINA

Candidate of Economic Sciences, associate professor, associate professor of the Economic Theory Department, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv

EFFICIENCY OF A STATE POLICY IN THE AREA OF FIGHTING SURPLUS SOCIAL INEQUALITY IN UKRAINE

Problem setting. Issues of assessment of poverty and social inequality, substantiation of a mechanism of its influence on social and economic development of the country and searching effective measures of a state policy aimed at decrease of their levels make special sense for Ukraine.

Recent research and publications analysis. Problems of poverty and social inequality arouse interests of many researchers. Among them are N. D. Deiev, Ye. M. Libanov, L. S. Lisohor, M. Yu. Ohai, I. I. Osipov, A. H. Reut, V. H. Sariohlo, O. M. Khmelevska, N. M. Kholod, L. M. Cherenko, L. S. Shevchenko, etc.

Paper objective. The paper objective is to assess the social inequality in Ukraine and in the world, to research efficiency of application of state police instruments aimed at overcoming the surplus inequality in Ukraine, and to substantiate directions of improvement of public regulation in this area, taking into account the foreign experience.

Paper main body. Ukraine is reckoned among countries with considerable scales of population stratification in the context of incomes. The equality of opportunities in the country is significantly restricted and the social inequality is surplus and causes a set of negative consequences in the current period as well as in the future.

The social inequality influence on the economic growth has both positive and negative consequences. However, the negative ones prevail. The influence of social inequality increase was found to be destructive for independent Ukraine. It caused considerable lag of real amounts of the national production from potential ones.

The realization of measures regarding decrease of a social inequality extent is inefficient in Ukraine. Sometimes, these measures cause an inverse effect, in other words, strengthen the inequality.

Conclusions of the research. The problems of poverty and social inequality in Ukraine become aggravated on account of objective political and economic factors as well as

chronic disability (or unwillingness) of the state to develop and to implement effective measures. These processes stipulate necessity of radical changes of forms, methods, and instruments of public regulation in this area.

Short Abstract to an article

Abstract. The author has assessed the social inequality in Ukraine and countries of OECD, proved existence of a high level of poverty in Ukraine, analyzed the social inequality influence on economic increase and development, examined consequences of state measures regarding decrease of a social inequality extent in Ukraine and OECD; proved inefficiency of the Ukrainian state police; determined directions of improvement of the policy in the area of fighting poverty and surplus social inequality.

Key words: social inequality, poverty, Gini coefficient, economic growth, taxes, social payments and allowances, positive externalities.